

**PRIPOROČILA I. C. V. G., GLEDE KARANTENSKEGA
NADZORA ZA PREPREČEVANJE ŠIRJENJA NEVARNIH
RASTLINSKIH BOLEZNI IN ŠKODLJIVCEV**

Boris KORUZA, Vesna LOKAR
Kmetijski inštitut Slovenije

IZVLEČEK

Organizacija in delovanje karantenske službe postajata v večini evropskih držav vse bolj problematična, zaradi velikega povečanja medregionalnega in mednarodnega prometa z rastlinskim materialom. Zato si moramo prizadevati, da v interesu varstva gojiteljev kmetijskih rastlin, v zakonske predpise posameznih držav vnesemo vsaj minimalne in čim bolj poenotene standarde, glede preprečevanja širjenja nevarnih rastlinskih bolezni ter škodljivcev. Ti predpisi so namreč večkrat podrejeni varstvu domačih pridelovalcev sadilnega materiala in zahtevam trgovcev, kot pa vlogi zdravstvenega varstva rastlin. Prav tako ni nobenega opravičila za uvedbo karantenskih ukrepov proti tujim virom patogenih organizmov, če obenem ni bilo ničesar storjenega glede nadzora nad domačimi potencialnimi viri okužb.

Zaradi naštetih težav, je pooblaščen strokovna skupina pri I. C. V. G. (International council for virus and virus like diseases of grapevine) izdelala priporočila državam članicam Mednarodnega urada za vinsko trto in vino (O. I. V.), katera naj bi le-te upoštevale pri izdelavi zakonodaje o učinkovitem in usklajenem karantenskem nadzoru. Ker med članice O. I. V. spada tudi naša država, v tem referatu predstavljamo vsebinski povzetek omenjenih priporočil.

ABSTRACT

**RECOMMENDATIONS OF THE I. C. V. G. ON QUARANTINE
REGULATIONS TO PREVENT THE SPREAD OF DANGEROUS
PLANT DISEASES AND PESTS**

In most European countries, the quarantine action is becoming quite difficult because of the enhanced inter-regional and international movement of plant material. Therefore, to protect the crop producers, at least minimal and consistent standards have to be included in plant quarantine regulations of different countries to prevent the spread of dangerous plant diseases and pests. The regulations are frequently more in favour of international traders than of plant protection programmes. Also, there can be no justification for erecting a quarantine against foreign sources of certain pathogen while nothing is being done to control the domestic sources of the same one.

Regarding these problems, the group of experts of the International Council for the Study of Viruses and Virus Diseases of the Grapevine (I. C. V. G.) has made a list of recommendations for the countries members of O. I. V. (Office international de la vigne et du vin), which should be considered when preparing the legislation on effective quarantine control. Since Slovenia is the member of O. I. V., the summary of these recommendations is presented in this paper.

1. UVOD

Večanje obsega pridelave in sodobni postopki žlahtnenja kmetijskih rastlin, se v zadnjem času odražajo v hitrem povečevanju medregionalnega in mednarodnega prometa z rastlinskim materialom. Ob prehodu mej, trgovci in kupci naletijo na različne fitosanitarne oziroma karantenske zahteve posameznih držav, ki s stališča trgovanja pomenijo precejšnjo oviro pri prizadevanju za čim večje dobičke. Na tem področju so zato marsikje uveljavili precej ohlapne zakonske regulative, pri čemer so bila strokovna mnenja, zaradi trgovskih in političnih interesov, večkrat potisnjena v ozadje.

Zato so že na 9. srečanju I. C. V. G. (International Council for the Study of Viruses and Virus Diseases of the Grapevine), v Izraelu 1989. leta, ustanovili študijsko skupino, ki naj pregleda obstoječe predpise ter izdela nova priporočila glede karantenskih ukrepov pri prometu z rastlinskim materialom. Glavni cilj organizacije I. C. V. G. je bil, da se v interesu varstva pridelovalcev kmetijskih rastlin in okolja, v zakonske predpise posameznih držav vnesejo vsaj minimalni in kolikor je mogoče enotni standardi glede varstva pred širjenjem nevarnih rastlinskih bolezni ter škodljivcev. Ker se objava tega priporočila ujema z izdelavo novega "Zakona o zdravstvenem varstvu rastlin" v Sloveniji, smo se odločili, da ga v povzeti obliki predstavimo tudi naši strokovni javnosti v okviru tega posvetovanja.

2. PRIPOROČILA I. C. V. G. GLEDE KARANTENSKIH UKREPOV

Pregled predpisov in zakonov po posameznih vinogradniških državah je pokazal, da so le-ti večkrat bolj namenjeni varstvu domačih sort in domačih pridelovalcev trsnih cepljenk, kot pa preprečevanju širjenja nevarnih bolezni ter škodljivcev vinske trte. Zato so sklenili, da je za

to področje potrebno izdelati nova karantenska priporočila, in sicer na podlagi biotičnih dejstev, skladno z Rimsko konvencijo o varstvu rastlin (sprejeto leta 1952 in dopolnjeno leta 1978).

Pri uveljavljanju standardov in postopkov karantene, je potrebno upoštevati več dejavnikov:

1) Najprej je potrebno determinirati boleznin in škodljivce, ki že obstajajo na nekem območju (državi, regiji), katero želimo zavarovati. Uvedba in izvajanje karantenskih postopkov je upravičena le:

- če boleznin ali škodljivca še ni na območju, ki ga želimo zavarovati;
- če je bolezen oziroma škodljivec na varovanem območju sicer že zastopan, vendar so možnosti za njegovo širjenje omejene;
- če je bolezen oziroma škodljivec na varovanem območju že zastopan, vendar so sprejeti in se izvajajo ukrepi za njegovo izkoreninjenje. To pomeni, da je v veljavi program pridelovanja oziroma sajenja izključno priznanega (certificiranega) sadilnega materiala ter se izvajajo vsi potrebni ukrepi za preprečevanje ponovnih okužb (reinfekcij).

Nobenega strokovnega opravičila za uvedbo karantenskih predpisov proti tujim virom boleznin in škodljivcev ni, če obenem nismo storili ničesar glede kontrole nad domačimi potencialnimi viri okužb.

2) Potrebno je določiti škodo, ki jo domnevno introducirana bolezen (ali škodljivec) povzroča na okuženih (napadenih) rastlinah. To vključuje tudi ugotavljanje interakcij gostitelj/parazit v novem okolju ter proučitev morebitnih vplivov tega parazita na spremembe genetskih lastnosti gostiteljske rastlinske vrste. Če je ugotovljeno, da je gospodarska škoda zelo majhna ali je sploh ni, je uvedba karantenskih ukrepov vprašljiva. Kot gospodarsko škodo v tem primeru štejemo neposredno zmanjšanje količine ali kakovosti pridelka, povečane stroške pridelave pri zatiranju boleznin (škodljivca), ali vsakršen drug vpliv na zmanjšanje tržne vrednosti pridelka.

3. Če je le mogoče, morajo biti karantenski ukrepi naperjeni proti določljivemu povzročitelju bolezni ali škodljivcu in ne le proti morebitnemu nenormalnemu obnašanju gostiteljskih rastlin. V karantenskih predpisih so namreč pogosto naštet ukrepi proti genetskim abnormalnostim, ki z boleznimi oziroma škodljivci nimajo nobene povezave.

Pri uvajanju karantenskih ukrepov je zato potrebno upoštevati predvsem naslednje tehnične podrobnosti:

- a) Če zastopanost patogenega organizma dokazujemo z indikatorskimi rastlinami je zelo pomembno, da so ustrezno izbrane in imajo v naših razmerah dovolj veliko ter stabilno občutljivost na bolezen, ki jo želimo dokazati. Dokler določena vrsta indikatorske rastline ni bila na široko preizkušena v različnih ekoloških razmerah, se ne more uvrstiti na mednarodno priznano listo, kot indikatorska rastlina za določeno bolezen. Podatki celo kažejo, da testiranja s posameznimi indikatorskimi rastlinami (tudi, če so že uvrščene v mednarodno listo), v različnih okoljih niso vedno pokazale dejanske slike zdravstvenega stanja testiranih rastlin. Zato trenutno še ni možno predpisati standardnega seznama indikatorskih rastlin.
- b) Če pri vzgoji zdravih rastlin uporabljamo kakršnokoli vrsto terapije, mora od konca zdravljenja do preverjanja rezultatov, preteči dovolj časa. Sicer se lahko zgodi, da negativen rezultat testiranja ne pomeni, da patogena ni, temveč je le njegova koncentracija v rastlini znižana pod detekcijski prag. V več primerih je zato priporočljivo, da testiranje ponovimo, ko mine najmanj ena rastna doba.
- c) Posebno skrb je treba nameniti patogenim organizmom, ki se lahko prenašajo po naravni poti z žuželkami. Te so navadno vsaj v enem svojih razvojnih stadijev zelo mobilni. Uvožene rastline, ki jih nameravamo testirati se lahko izkažejo kot zdrave, če smo vzorce za preizkus nabrali pred časom, ko je nastopila možnost okužbe prek žuželk. V takih primerih je edini učinkovit ukrep popolna prepoved uvoza določene vrste rastlin, in sicer v številu, ki je večje od tistega števila rastlin, ki mu lahko zagotovimo ustrezno izolacijo

do testiranja in preden dovolimo njihovo sajenje na varovano območje.

- d) Prav tako je potrebno nameniti veliko pozornosti povzročiteljem bolezni, ki se prenašajo s talnimi vektorji. Zdrave rastline posajene v zemljo okuženo s temi vektorji, so namreč takoj izpostavljene možnostim ponovnih okužb.
- e) Rastline, ki se razmnožujejo vegetativno, morajo biti pridelane iz potrjeno zdravega matičnega materiala. V primeru razmnoževanja s cepljenjem, velja to enako za cepič kot za podlago. Večkrat se namreč vsa pozornost posveti žlahtnemu delu bodoče sadike, nadzor nad podlagami pa se zanemari.
- f) Nenazadnje, je za učinkovito opravljanje karantenskih postopkov pomembno čim uspešnejše premoščanje vrzeli, ki pogosto nastane med priporočili strokovnjakov ter upoštevanjem le-teh pri pridelovalcih in nadzornikih prometa s certificiranim sadilnim materialom. Nadzor pridelave in certifikacijske postopke večkrat opravljajo ljudje z neustrezno strokovno izobrazbo. Posledica tega je, da zaradi strokovnega nepoznavanja razlogov za uvedbo posameznih varstvenih ukrepov, nadzor ni opravljen dosledno in učinkovito. Nobena karantenska služba ne more zanesljivo delovati, če je ne vodijo odgovorni in za to področje usposobljeni specialisti, ob pomoči visoko kvalificiranega tehničnega osebja.

Doslej naštetih fitosanitarnih ukrepov veljajo za certificiran rastlinski material v prometu in za deklarirano zdravstveno stanje, za katerega odgovarja pooblaščen fitosanitarna služba na območju, kjer je bil pridelan. Takemu nadzoru pa se pogosto izogne rastlinski material v zasebni lasti žlahtnjiteljev, ki imajo kot avtorji izključno pravico do razmnoževanja, ali rastlinski material genskih bank, ki večkrat anonimno kroži med žlahtniteljskimi ustanovami. Žlahtnitelji bi se morali bolj zavedati, da na določene fenotipske lastnosti rastlin, včasih mnogo bolj vpliva okuženost z virusi, kot pa genotip rastlin. Zato je potrebno tej problematiki nameniti vso potrebno pozornost in se o zdravstvenem stanju dobljenega rastlinskega materiala prepričati, preden se uporabi v žlahtniteljske namene ali se posreduje pridelovalcem. V nasprotnem primeru se izpostavljamo tveganju vnosa nevarnih bolezni,

obenem pa izgublamo čas z materialom, ki ne bo ustrezal predpisanim fitosanitarnim standardom.

3. SKLEP

Strokovna komisija I. C. V. G. je svoje poročilo sklenila z ugotovitvijo, da odgovornost za karantensko varnost certificiranega materiala v prometu ali rastlinskega materiala za žlahtnjiteljske oziroma raziskovalne namene, temelji na predpisih in organizaciji posamezne države ali regije. V vsakem primeru morajo za to skrbeti strokovno dovolj usposobljeni ljudje, ob pomoči specialistov fitopatologov, ki natančno poznajo obnašanje rastlin v njihovih ekoloških razmerah. Povezava s pridelovalci mora biti kar se da tesna, saj je od tega odvisno obojestransko razumevanje problematike. Le na ta način bo delo pri preprečevanju širjenja nevarnih rastlinskih bolezni in škodljivcev učinkovito in kar najmanj moteče za redni potek pridelave kmetijskih rastlin.